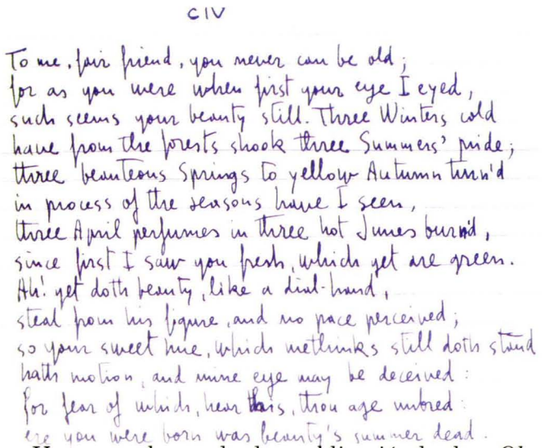
CIV

To me, fair friend, you never can be old;
for as you were when first your eye I eyed,
such seems your beauty still. Three Winters cold
have from the forests shook three Summers' pride;
three beauteous Springs to yellow Autumn turn'd
in process of the seasons have I seen,
three April perfumes in three hot Junes burn'd,
since first I saw you fresh, which yet are green.
Ah! yet doth beauty, like a dial-hand,
steal from his figure, and no pace perceived;
so your sweet hue, which methinks still doth stand
hath motion, and mine eye may be deceived:
for fear of which, hear this, thou age unbred:
ere you were born was beauty's summer dead.

Algunes notes sobre les traduccions poètiques de Marià Villangómez

per Jaume Marí i Prunella

Un any abans de la publicació de les *Obres Completes / Versions de Poesia*, s'edità el llibre *Altres ales sobre una veu*, al pròleg del qual el poeta interpreta les paraules del títol i ens diu que, si bé les ales són els poemes en altres llengües, la veu és la llengua catalana. La construcció del poema que fa Villangómez segueix sempre una continuïtat unidireccional, de dins cap enfora, i això li permet no tan sols de poder escriure poesia sigui on sigui ell físicament sinó, a més, d'interpretar dels altres poetes allò que veritablement, sobre una base ètica i també estètica, li comporta interès. "En les versions —diu el poeta—, sense abandonar la poesia, l'home aconsegueix sortir d'ell mateix, deixar de mirar els seus encontorns, acostar-se a pensaments i emocions diferents, a paisatges estranys. Al mateix temps, i en un sentit contrari, pot fer-se seva en certa mesura tota aqueixa poesia copsada en el seu vol. Un dels mitjans de la ben relativa apropiació és l'ús de l'idioma propi i del vers a què tenim l'oïda avesada" (Villangómez: 1985, 8). La facilitat amb què Villangómez és capaç de fer seva una poesia aliena a partir d'una entesa profunda del vers és la característica principal que li ha permès de fer diferents adaptacions a partir del seu únic sentit poètic. Cap adhesió a qualsevol corrent literari ni cap lligam personal, han fet que Villangómez versionés una quantitat relativament llarga de poesia que abasta tant la literatura anglesa com la francesa, la italiana o l'espanyola. Amb tot, però, val a dir que totes aquestes adaptacions són fruit de moltes revisions abans d'arribar a la forma més adient. El pes específic que poden tenir les diferents versions de Villangómez en el conjunt de l'obra de cada autor, pensem que no és del tot important atès el criteri del poeta segons el qual la tasca de traductor era ell mateix qui l'escollia, sense cap mena de pretensió en relació al fet de traduir, per exemple, l'obra completa d'un autor o període concrets, a més de "la voluntat de divulgació en l'àmbit català dels autors que tradueix".[1] Cal dir que els llibres que Villangómez va escriure dedicats a les versions de poesia estrangera no són pocs: *De Baudelaire a Supervielle* (1958), publicat el mateix any que *La miranda*, *Alguns poemes francesos* (1960), *Deu versions del francès* (1960), *Vint-i-sis poemes anglesos* (1961), *Nou aplec de versions poètiques* (1961), tots cinc publicats a Eivissa, bé en revistes, bé en edicions privades ("[...] els textos que s'hi citen fan per força referència a edicions privades de tirada molt petita, probablement distribuïts entre els amics, o a traduccions publicades en revistes de difusió local com *Ibiza* —l'antecessora d'*Eivissa*— o al suplement del *Diario de Ibiza*, que ni tan sols no figuren inclosos en la biblioteca habitual del poeta"[2]); *Versions de poesia moderna* (editorial Polígrafa, 1971), *Recull de versions poètiques* (Institut d'Estudis Eivissencs, 1974), *Noves versions de poesia anglesa i francesa* (editorial Moll, 1977), *Darrers versos de Jules Laforgue* (Edicions 62, 1979), *W. B. Yeats: trenta-quatre poemes* (editorial Quaderns Crema, 1983), *Guillaume Apollinaire: Poemes* (editorial Quaderns Crema, 1983), els poemes traduïts de John Keats (*Isabel o el test d'alfàbrega* / *La vigília de Santa Agnès*) el 1984 (Edicions del Mall), a part d'alguns altres poemes isolats publicats en revistes i els tres llibres apareguts l'any 1991 de *Versions de Poesia* editats per l'editorial Columna (*Versions de Poesia I. Versions de l'anglès*, *Versions de Poesia II. Versions del francès*, *Versions de Poesia III. Versions de l'italià i d'altres llengües*).

Marià Villangómez, a la nota preliminar del primer volum de *Versions de Poesia*, fa referència a la dedicació constant que tingué, des de principis dels anys cinquanta, al conreu de la traducció poètica: "Em vaig estrenar seriosament en el camp de les versions de poesia amb la publicació d'un sonet de Ronsard, "Com es veu a la branca, el mes de maig, la rosa", en el número de juliol d'*Isla*, suplement literari del *Diario de Ibiza*, que va sortir durant l'any 1953. La versió va anar seguida, en el número d'agost, per la de "Lofoten", d'O.V. Milosz, i

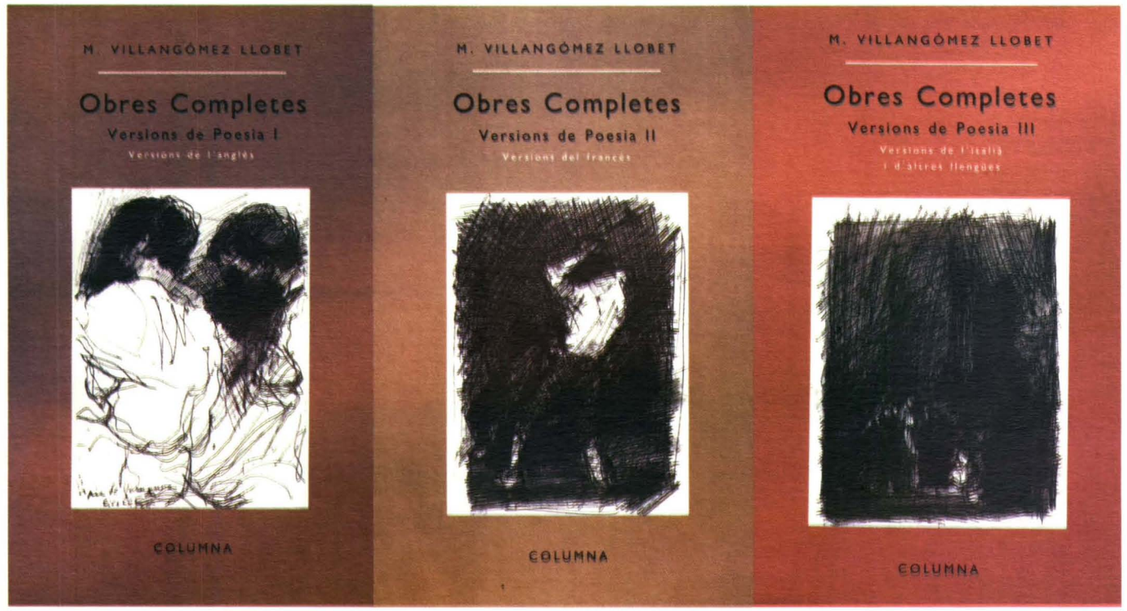

després per altres, fins a arribar a la de "La Mare de Déu", de W. B. Yeats. Aleshores ja havia publicat quatre llibres de poesia i en tenia enllestit un altre, *Els béns incompartibles*, que va aparèixer l'any següent". A la revista *Ibiza* publicà, el 1958, "la versió de quinze poemes francesos, sèrie titulada *De Baudelaire a Supervielle*. El 1960 va aparèixer un altre recull de divuit versions a la mateixa revista, conjunt que vaig titular *Alguns poemes francesos*. Més endavant vaig publicar, ja en quaderns solts, sempre a Eivissa, *Deu versions del francès*, *Vint-i-sis poemes anglesos* i *Nou aplec de versions poètiques*, un recull, aquest darrer, de poemes traduïts de diferents llengües i bastant més extens" (Villangómez: 1991, IX).

Tal com afirma Parcerisas, l'interès del poeta a l'hora de versionar poesia estrangera és el poema individual més que cap altra cosa, i aquest fet és palès als quatre llibres emblemàtics: *Versions de poesia moderna* (1971), *Recull de versions poètiques* (1974), *Noves versions de poesia anglesa i francesa* (1977) i *Altres ales sobre una veu* (1985). És important destacar també l'ús gairebé constant del mot "versions". Villangómez ho fa, segons Parcerisas, "perquè el lector sàpiga veure que, sota aquesta paraula, allò que es pretén és una aproximació d'intensitat però no una aspiració a una inútil 'fidelitat' a un original forà" (Parcerisas: 1988, 45). Villangómez sempre escriu el seu nom a les versions, i aquest fet és, precisament, per assegurar una obra que no és cap mostra de fidelitat a res més que no sigui la de la pròpia traducció del poeta eivissenc: "Des d'un punt de vista teòric, diríem que l'original ha deixat d'existir en tant que 'poemes francesos o anglesos de Baudelaire, o de Supervielle, o de Yeats' per passar a ser poemes catalans de Marià Villangómez".

L'aptitud i l'actitud amb què Villangómez escomet l'acte de traduir poesia i de continuar escrivint-ne després del seu darrer llibre de poesia original (*Declarat amb el vent*) ens mena a preguntar-nos per què el poeta va començar a traduir tan aviat i no deixà aquesta tasca fins al 1991, quan l'editorial Columna li

1. MAS i VIVES, J. 2002 "Marià Villangómez, doctor honoris causa de la Universitat de les Illes Balears". *Lluc*, núm. 826. p. 42.

2. Parcerisas, F. 1988 "Les traduccions de Marià Villangómez", *Quaderns. Revista de traducció*, 1, p. 42.

publicà els tres llibres esmentats. És evident que l'afany de dipositar en altres llengües esquemes de pensament o criteris propis fan que Villangómez sigui no només un poeta eivissenc sinó, sobretot, universal. Villangómez va voler entendre el món a partir no tan sols de la seva poesia sinó també de la poesia aliena, tots aquells versos que els altres aportaven i que ell feia entenedors en la nostra llengua. El títol a què abans hem fet referència, *Altres ales sobre una veu*, és extraordinàriament compilador de tot el que venim dient fins ara. L'atracció del poeta envers altres llengües per tal de solidificar una universalització poètica en llengua catalana ens mostren un Villangómez més a la vora de l'amplitud de coneixement que no pas de la rigidesa exquisida. Al pròleg a *Recull de versions poètiques* (1974) escrit a *Parlar i escriure*, comenta: "Aquests poemes no formen cap conjunt sistemàtic; responen sovint a un interès momentani, al caprici o a les possibilitats del traductor" (Villangómez: 1994, 48). La flexibilitat de criteris adoptada per Villangómez fa que pensem immediatament en el missatge —la paraula— i l'estètica del poema, a l'hora de ser escollit: "[...] si un poeta és representat per una o més de les seves produccions, no pretenc d'haver triat les millors o les més significatives. En alguna ocasió les he traduïdes perquè no ho havien fet els altres" (Villangómez, 1994: 48). I és opció de l'autor l'adaptació a un criteri poètic o a un altre: "[...]vull advertir que una part d'aquestes versions, realitzades en formes més lliures, serven una major fidelitat a l'expressió original, mentre que unes altres versions, amb versos mesurats, de vegades també amb rima —els sonets, per exemple—, s'han apartat més, per força, de les paraules del poeta" (Villangómez, 1994: 48).

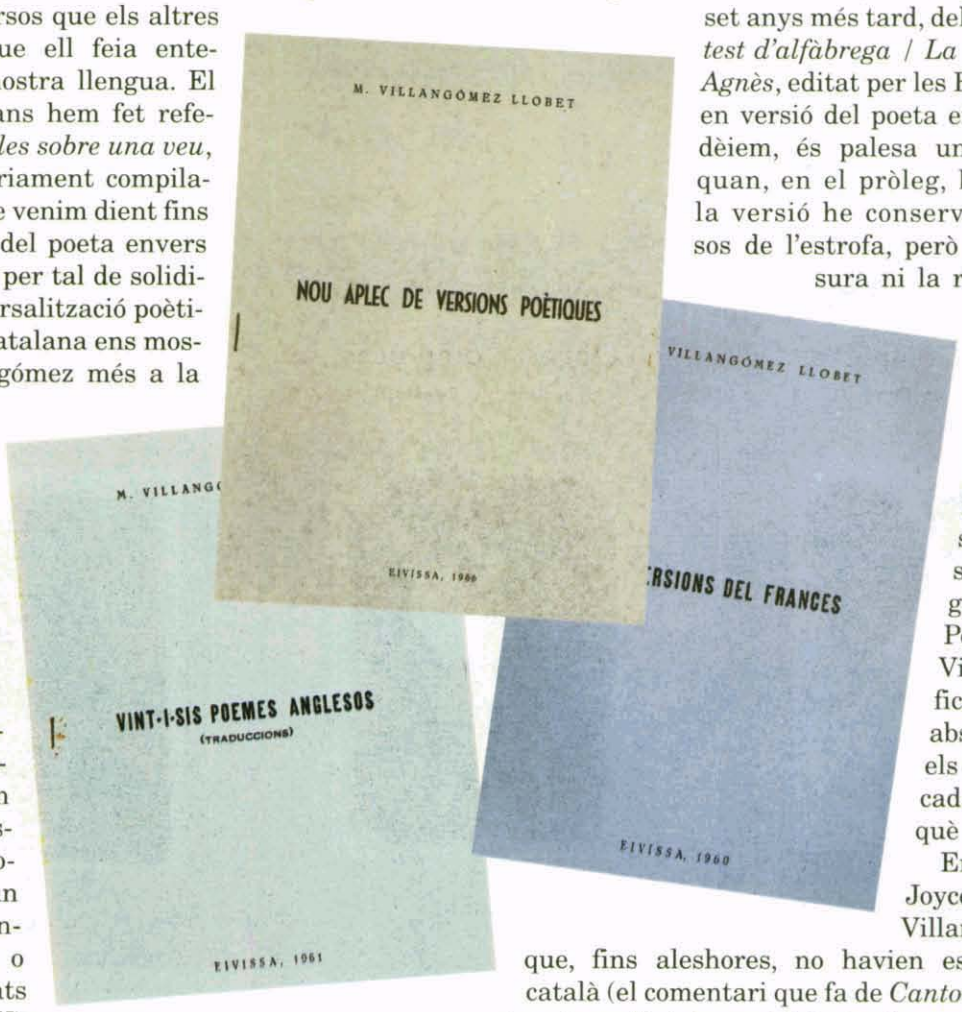

L'opció del nostre poeta es manifesta també en el pròleg a *Noves versions de poesia anglesa i francesa* (1977) en fer referència a la traducció de *La vigília de Santa Agnès*, de John Keats, versió prèvia a l'edició, set anys més tard, del llibre *Isabel o el test d'alfàbrega / La vigília de Santa Agnès*, editat per les Edicions del Mall en versió del poeta eivissenc. L'opció, dèiem, és palesa una altra vegada quan, en el pròleg, l'autor diu: "En la versió he conservat els nou versos de l'estrofa, però no la seva mesura ni la rima. He emprat octosíl·labs, decasíl·labs i alexandrins, amb altres versos que són combinacions d'hexasíl·labs, octosíl·labs i decasíl·labs" (Villangómez, 1994, 50). Podem veure que Villangómez notifica, amb precisió absoluta, quins són els canvis que fa en cada poema, i per què els fa.[3]

En relació a Yeats, Joyce i Ezra Pound, Villangómez ressalta que, fins aleshores, no havien estat traduïts al català (el comentari que fa de *Cantos I* d'Ezra Pound és extraordinàriament il·lustratiu no tant de la versió que Pound féu de l'*Odissea*, sinó de l'adaptació basada en una traducció llatina del segle XVI, l'autor del qual és Andreas Divus). La distància poètica marca un recorregut important ja en el decurs del mateix pròleg. El Villangómez que ens comentava l'adaptació llatina de *Cantos I*, ens parla, a l'acabament, de Francis Ponge, Jacques Prévert, Robert Desnos i Guillaume Apollinaire, quatre poetes francesos, tres dels quals emmarcats per dues guerres: "La distància d'aquesta guerra acabada el 1945 i l'acabada el 1918 és el que marca la separació entre aquests dos poetes [Prévert i Desnos] i Apollinaire".

L'any 1979 aparegué el que havia de ser el primer llibre de Villangómez dedicat íntegrament a un únic

3. Francesc Parcerisas exposa, en relació a aquests canvis, dos exemples; l'un, una octava de John Keats —*Isabel o el test d'alfàbrega*— en la qual es manté una estructura decasil·làbica amb rima trenada ABABAB i un final aparellat CC en llengua anglesa, mentre que en la variació de Villangómez es conserva una forma d'alexandrí clàssic (6+6) en la qual la rima queda afectada però no el sentit. L'altre, un exemple de W. B. Yeats —After Long Silence— en dues versions en les quals no s'afecta l'estructura mètrica però sí l'estil i el sentit. Dins Parcerisas, Francesc, ídem, *ob. cit.*, p. 47-48.

poeta: *Darrers versos i altres poemes de Jules Laforgue*. Al pròleg, Villangómez no s'està d'aportar el seu lirisme a la traducció del poeta francès: "allò que hi ha de cert és que Laforgue escrigué en versos lliures, per bé que rimats, els *Derniers vers*. En la meva versió completa d'aquesta obra pòstuma, part principal del llibre present, he suprimit les rimes i, per ventura en compensació, no he deixat que el vers sigui del tot lliure. És més probable que hagi cregut que la música del vers de Laforgue era impossible de traslladar a un vers lliure català, i per això hagi sotmès aquest vers a una certa mesura que li donés una musicalitat més fàcil d'aconseguir. Generalment he traduït els poemes —del de *Derniers vers* i els altres— amb el mateix nombre de versos de l'original. Els versos de les obres anteriors a *Derniers vers* tenen moltes vegades el mateix nombre de síl·labes en francès i en català. Gairebé sempre, en la versió, he abandonat la rima, en benefici d'una major fidelitat" (Villangómez: 1979, 15). Per tal d'exemplificar aquesta metodologia, hem cregut oportú de transcriure el poema "Complanta d'un altre diumenge", no tan sols per l'estructura poemàtica pròpiament dita, sinó també per la importància expressiva d'un espai temàtic molt definit en Laforgue: el diumenge. La "Complanta d'un altre diumenge", és possiblement la conseqüència d'un sentiment manifestat pel poeta en una carta adreçada a la seva germana el setembre de 1881: "Ahir, diumenge, em vaig avorrir de tal manera, tenia el cor tan ofegat pel meu aïllament entre les multituds que es passejaven, que això se'm convertí en una mena de gaudi d'artista" (Villangómez: 1979, 10).

COMPLAINTE D'UN AUTRE DIMANCHE

C'était un très-au vent d'octobre paysage,
Que découpe, aujourd'hui dimanche, la fenêtre,
Avec sa jalousie en travers, hors d'usage,
Où sèche, depuis quand! Une paire de guêtres
Tachant de deux mals blancs ce glabre paysage.

Un couchant mal bâti suppurant du livide;
Le coin d'une buanderie aux tuiles sales;
En plein, le Val-de-Grâce, comme un qui préside;
Cinq arbres en proie à des mesquines rafales
Qui marbrent ce ciel crû de bandages livides.

Puis les squelettes de glycines aux ficelles,
En proie à des rafales encor plus mesquines!
Ô lendemains de noce! ô bribes de dentelles!
Montrent-elles assez la corde, ces glycines
Recroquevillant leur agonie aux ficelles!

Ah! Qu'est-ce que je fais, ici, dans cette chambre!
Des vers. Et puis, après? Ô sordide limace!
Quoi! La vie est unique, et toi, sous ce scaphandre,
Tu te racontes sans fin, et tu te ressasses!
Seras-tu donc toujours un qui garde la chambre?

Ce fut un bien au vent d'octobre paysage...

Villangómez, M. 1991 *Obres Completes. Versions de Poesia II. Versions del francès*, Barcelona: ed. Columna, p. 89-90.

COMPLANTA D'UN ALTRE DIUMENGE

Era un paisatge molt al vent d'octubre,
per la finestra, avui, diumenge, retallat,
amb una gelosia de través, inservible,
i estesos, des de quan! un parell de botins
tacant amb dos mals blancs aquest paisatge mec.

Una posta mal feta supurant lividesa;
una bugaderia, racó de teules brutes;
al mig, la Val-de-Grâce, com un que presideix;
cinc arbres castigats per ràfegues mesquines
que jaspien el lliure cel amb lívides benes.

Després, els esquelets de glicina amb cordills,
joguina d'unes ràfegues encara més mesquines!
Oh els endemans de noces! Oh les deixes de randes!
¡Prou ensenyen la fibra, les glicines,
bo i entortolligant l'agonia als cordills!

Ah, i jo què faig aquí, en aquesta cambra!
Versos. I després, què? Sòrdid llimac!
La vida és una, i tu, sota aquest escafandre,
t'expliques sense fi, i et repeteixes!
Seràs per sempre, doncs, un que resta a la cambra?

Fou un paisatge molt al vent d'octubre...

Villangómez, M. 1979 *Darrers versos de Jules Laforgue*, Barcelona: Edicions 62, p. 26.

A part dels llibres de poemes esmentats, Villangómez traduí també poemes esparsos, alguns dels quals citem tot seguit: "L'Exprés", d'Stephen Spender, que aparegué per primera vegada, sota el títol "Els trens i un poema anglès", a la revista *Eivissa* (Villangómez, 1994, n. 25); "A Marià Villangómez", de Francesc Josep Mayans Jofre, i "Oda III, Llibre I" de Quint Horaci Flac, al llibre *El llambreig en la fosca*; "d'una ciutat" (sense majúscules) de Tristan Tzara, a *Altres*

D'esquerra a dreta, Guillaume Apollinaire (1880-1918), Thomas Hardy (1840-1928), W. B. Yeats (1865-1939) i John Keats (1795-1821).

ales sobre una veu; "Dos sonets de Shakespeare" (XXXI i CXXI) a *D'adés i d'ahir*.

La publicació dels tres volums de les *Obres Completes. Versions de Poesia* (1991), amb il·lustracions a la portada de Vicent Calbet, apleguen, de manera ordenada, gairebé tota la poesia traduïda per Villangómez des de l'any 1953 pel fet, com dèiem més amunt, de creure "convenient que els poetes, sense oblidar l'obra original, es dediquin ara i adés a la versió d'obres alienes".

Tot seguit, per tal de completar la informació sobre els tres llibres esmentats, indiquem els noms dels autors traduïts i, al costat, entre parèntesi, el nombre de poemes traduïts de cada autor:

Versions de l'anglès	Versions del francès	Versions de l'italià i d'altres llengües
William Shakespeare (16)	Charles d'Orléans (4)	Dante Alighieri (1)
John Donne (2)	François Villon (2)	Giacomo Leopardi (8)
Andrew Marwell (1)	Joachim du Bellay (2)	Luis de Góngora (1)
William Wordsworth (1)	Pierre de Ronsard (3)	Francisco de Quevedo (1)
S. T. Coleridge (1)	Jean de la Fontaine (1)	Rafael Alberti (1)
P.B. Shelley (7)	André Chenier (1)	Luis Cernuda (11)
John Keats (111)	Víctor Hugo (1)	Claudio Rodríguez (1)
Thomas Hardy (25)	Gérard de Nerval (4)	Antonio Colinas (3)
W.B. Yeats (38)	Charles Baudelaire (16)	Rosalía de Castro (3)
Edwin A. Robinson (1)	Stéphane Mallarmé (4)	Anthero de Quental (2)
Walter de la Mare (6)	Paul Verlaine (9)	Idris Ibn Al-Yamani (4)
James Joyce (4)	Arthur Rimbaud (2)	
D. H. Lawrence (1)	Jules Laforgue (24)	
Ezra Pound (2)	Maurice Maeterlinck (1)	
Rupert Brooke (1)	Henri de Régnier (1)	
Robinson Jeffers (1)	Francis Jammes (1)	
Isaac Rosemberg (2)	Paul Valéry (4)	
E. E. Cummings (1)	Max Jacob (1)	
Edmond Blunden (2)	O. V. Milosz (1)	
Vernon Watkins (1)	Guillaume Apollinaire (32)	
W.H. Auden (3)	Valéry Larbaud (2)	
Stephen Spender (2)	Jules Supervielle (10)	
Henry Treece (1)	Saint-John Perse (7)	
Dylan Thomas (4)	Jean Cocteau (2)	
Alun Lewis (1)	Paul Éluard (3)	
John Heath-Stubb (1)	Francis Ponge (7)	
Sidney Keyes (3)	Henri Michaux (1)	
	Jacques Prévert (1)	
	Robert Desnos (2)	
	Marcel Béalu (3)	

Alguns dels autors esmentats podem trobar-los també en diferents antologies de poesia anglesa, nord-americana i francesa: Joachim du Bellay, Pierre de Ronsard, Jean de la Fontaine, André Chenier, Gérard de Nerval, Arthur Rimbaud, Jules Laforgue i Stéphane Mallarmé (*Poesia francesa*, d'Edicions 62); Jules Supervielle (*Poesia francesa contemporània. Antologia*, d'Edicions 62; John Donne, Andrew Marvell, W. Wordsworth, S. T. Coleridge, P. B. Shelley, John Keats, Thomas Hardy i Edward Arlington Robinson (*Poesia anglesa i nord-americana*, d'Edicions 62); William Butler Yeats, James Joyce, Robinson Jeffers, W. H. Auden i Dylan Thomas (*Poesia anglesa i nord-americana contemporània*, d'Edicions 62). ■